

LIETUVOS MIŠKŲ SEKTORIAUS RAIDOS GALIMYBĖS: ESAMI KONKURENCINIAI PRANAŠUMAI IR PRIORITETINĖS PLĖTROS KRYPTYS¹

Algis Gaižutis

doc. (e.p.), dr. (socialiniai mokslai)
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto
Marketingo katedra
Saulėtekio 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas: algis.gaižutis@ef.vu.lt

Jolita Kurtinaitienė

dr. (socialiniai mokslai)
Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto
Marketingo katedra
Saulėtekio 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas: jolita.kurtinaitiene@bite.lt

Straipsnio tikslas – glaustai įvertinti Lietuvos miškų sektoriaus dabartinę būklę, jo reikšmę šalies ekonomikai, pagrindinius turimus konkurencinius pranašumus ir tuo remiantis aptarti galimas plėtros kryptis artimiausiam dešimtmėčiui. Straipsnio pradžioje apibūdinamas temos aktualumas, miškų sektoriaus vaidmuo Lietuvos ekonomikai, tyrimo metodai, atskirai pristatoma miškininkystės, medienos ir baldų pramonės, medienos energetikos esama būklė. Kitoje straipsnio dalyje aptariami tyrimo metu atliktos sektoriaus analizės dėka išryškėję konkurenciniai pranašumai. Straipsnis baigiamas išvadamis apie ateinančių dešimtmėčių prioritetines Lietuvos miškų sektoriams verslo plėtros kryptis ir galimybes.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos miškų sektorius, miškų ūkis, medienos pramonė, konkurencingumas, verslo plėtros kryptys.

Įvadas

Europos Sąjunga 2000 metais priimtoje Lisabonos strategijoje užsibrėžė ambicingą ilgalaikį tikslą – iki 2010 metų tapti „konkurencingiau-

sia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje“². Tapusi ES nare, Lietuva prisiėmė įsipareigojimus šiam tikslui įgyvendinti, Vyriausybei 2005 metais patvirtinus nacionalinę Lisabonos strategijos įgyvendinimo programą².

Lietuvos ūkio sektorių analizė rodo, kad Lietuvoje vyrauja tradicinė pramonė, orientuota į žaliavų perdirbimą, o šalies ūkio plėtra

¹ Straipsnyje panaudota pagal Lietuvos miškų sektoriaus nacionalinę technologijų platformą (NTP) 2006–2007 m. vykdytų tyrimų „Lietuvos miškų sektoriaus technologijų platformos galimybių studija“ ir „Lietuvos miškų sektoriaus technologijų platformos vizija ir strategija“ medžiaga. Rengiant šiuos tiriamuosius darbus dalyvavo miškų sektoriaus NTP koordinatorius ir vienas iš šio straipsnio autorių dr. A. Gaižutis. Išsamesnė informacija: <http://www.ntplatformos.lt/index.php?3-72296195>

² Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 139-5019.

sparti, tai didina sukuriamą pridėtinę vertę (BVP kasmet didėja 7–8 proc.) ir eksportą. Sėkmingiausiai dirba maisto perdirbimo, medienos, baldų, tekstilės ūkio sektoriai (Snitka, 2007). Kadangi Lietuvos aukštųjų technologijų pramonės sukurta pridėtinė vertė per pastaruosius penkerius metus sudaro tik apie 2,5 proc. visos sukurtos vertės, sėkmingai ūkio plėtrai užtikrinti reikia perkelti naujausias pasaulyje besiformuojančias technologijas ir inovacinius sprendimus į visas ūkio šakas. Didelę ūkio ekonomikos dalį sudarančio miškų sektoriaus vaidmuo yra svarbus, todėl būtina analizuoti šio sektoriaus tolesnės plėtoties ir konkurencingumo didinimo galimybes. Atliekant miškų ūkio ir medienos pramonės³ būklės ir esamų problemų analizę profesorius A. Morkevičius (Morkevičius, 1999⁴) jų bendram pavadinimui siūlo vartoti medienos ūkio sąvoką, kuri apima miškų ūkį ir visus, be jokios išimties, medienos produkcijos gamintojus⁵.

Tyrimo objektu pasirinkta šalies miškų sektoriaus būklė ir galimos jo raidos kryptys. Praktinis pasirinktos temos aktualumas susijęs su Lietuvos medienos ir baldų pramonės toles-

nės raidos problema. Nuo atskirų įmonių strateginio pasirinkimo ir bendros valstybės politikos priklausys, ar turėsime modernų, ekonomiškai stiprų ir konkurencingą miškų sektorių šalyje. Kad šis klausimas svarbus Lietuvai, rodo tai, jog medienos pramonė ir miškų ūkis Lietuvos Respublikos Vyriausybės pripažinti prioritetinėmis ūkio šakomis. Ieškant šio sektoriaus plėtos būdų įdėta nemažai pastangų, iš kurių svarbesnėmis laikytinos 1994 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta ir 1996 m. atnaujinta „Lietuvos medienos pramonės ir miškų ūkio plėtos programa“⁶, 1992–1998 m. žinomos skandinavių konsultacinės kompanijos „Jaakko Poyry Consulting Oy“ vykdytas projektas „Lietuvos miškų sektoriaus vystymo programa“⁷ ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu 2002 m. patvirtinta „Lietuvos miškų ūkio politika ir jos įgyvendinimo strategija“⁸. Nuo to laiko didesnių pastangų valstybės lygmeniu nebuvo imtasi iki pat 2006 metų. Pažymėtina, kad išvardytos programos buvo rengiamos neturint ir nesiekiant sukurti bendros miškų sektoriaus plėtos strategijos. Priimti sprendimai ir jų įgyvendinimas buvo gana atsiktiniai ir nepakankami, daugiausia nulėmti siekio išlaikyti esamas institucijas. Tai nėra gerai, nes strategijos ištekčiai išblaškomi, netinkamai panaudojami ar net švaistomi fragmentinei veiklai vykdyti, o tai lėtina viso šalies ūkio augimą, mažina tarptautinį tam tikrų jo

³ Pagal dabar Vakarų Europoje naudojamą pramonės šakų sistematiką medienos pramonei priskiriami visi medienos produkcijos (pjautinės medienos, faneros, plokščių, taros, stalių dirbinių, baldų, šepečių ir kt.), išskyrus popierių ir kartoną, gamintojai. Lietuvoje visų rūšių baldų gamyba išskirta į atskirą pramonės šaką. Medienos ir medinių dirbinių pramonė (išskyrus baldus) Lietuvos statistikos sistemoje yra indeksuota 20.00 numeriu, celiuliozės, popieriaus ir popieriaus dirbinių – 21.00, o baldų gamyba ir niekur kitur nepiskirta pramonė – 36.00. Tačiau beveik visos šios oficialiai atskirtos pramonės šakos yra glaudžiai susijusios.

⁴ Morkevičius A. Apie medienos ūkio būklę. *Medienos ūkis: Lietuvos medienos pramonės įmonių asociacijos „Lietuvos mediena“ informacinis biuletėnis*. 1999, Nr. 9 (98), p. 2.

⁵ Be medienos ūkio termino, Lietuvoje lygia greta vartojami terminai „miškų sektorius“ ir „miškų kompleksas“.

⁶ Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės plėtojimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 1 d. nutarimu Nr. 791 „Dėl Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės plėtojimo programos“.

⁷ Forest Sector Development Programme-Main Report – Forest Sector Master Plan, 1993.

⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr. 484 patvirtinta „Lietuvos miškų ūkio politika ir jos įgyvendinimo strategija“ (Valstybės žinios. 2002 09 25, Nr. 93-4029).

šakų konkurencingumą. Nacionalinės miškų sektoriaus technologijų platformos iniciatyva atlikta galimybių studija ir ja remiantis plėtojama šio sektoriaus plėtros vizija sutapo su Aplinkos ministerijos iniciatyva pradėta diskusija dėl valstybinių miškų valdymo restruktūrizavimo⁹. Šie svarbūs procesai tik prasidėję ir turės reikšmingą įtaką tolesnei šalies miškų sektoriaus plėtrai.

Lietuvos miškų sektorius per pastaruosius penkerius metus išgyveno akivaizdų pakilimą – medienos produktų pramonės plėtra buvo spartesnė negu visa pramonė, o didėjantis teigiamas eksporto–importo balansas rodo kasmet didėjant šios šakos tarptautinį konkurencingumą.

Lietuvos miškų sektorius yra labai įvairiausias: tiekia medienos žaliavas ir gaminius, medienos kūrą, teikia rekreacines ir aplinkosauginės paslaugas. Lietuvos miškų sektoriaus pagrindą sudaro:

- Miškininkystė, tiekianti tiek medienos išteklius, tiek nemedieninius miškų produktus ir paslaugas.
- Medienos produktų pramonė, apimanči lentpjūvystę, pjautinės medienos produktų, medinių namų, medienos plokščių, baldų ir popieriaus pramonės šakas.
- Medienos energetika.

Lietuvos miškų sektorius visuomenei tiekia svarbius produktus ir teikia paslaugas, tuo prisidėdamas prie visuotinės gerovės kūrimo ir tvarios plėtros. Miškai sudaro 7,5 proc. Lietuvos nacionalinio turto vertės, užima trečdalį šalies teritorijos, teikia atsinaujinančius ir nuo-

lat didėjančius medienos išteklius, o visas miškų sektorius sukuria 4 proc. Lietuvos bendrojo vidaus produkto (BVP). Medienos produktų pramonė sukuria 10 proc. Lietuvos pramonės pridėtinės vertės. Sektorius apima 220 tūkst. privačių miškų savininkų ir 52 tūkst. medienos produktų pramonėje ir miškininkystėje dirbančių darbuotojų. Tai viena iš sparčiausiai besiplėčiančių ir ženklų teigiamą eksporto–importo balansą turinčių Lietuvos ūkio sričių (eksportuojama daugiau nei 60 proc. pagamintos produkcijos). Tolesnė medienos pramonės raida taip pat siejama daugiausia su eksporto plėtra.

Tyrimo tikslas – glaustai įvertinti Lietuvos miškų sektoriaus dabartinę būklę, jo reikšmę šalies ekonomikai, aptarti pagrindinius turimus konkurencinius pranašumus ir tuo remiantis – nustatyti galimas prioritėtines plėtros kryptis artimiausiu dešimtmečiu.

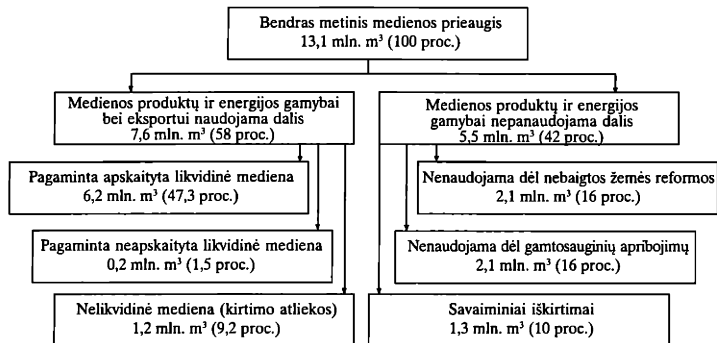
Tyrimas atliktas naudojant šiuos metodus: sistemingą mokslinės literatūros ir statistinių informacijos šaltinių analizę ir sintezę, miškų sektoriuje veikiančių įmonių veiklos lyginamąją analizę. Apibūdinant pagrindines sektoriaus raidos problemas ir perspektyvas, interpretuojant surinktą antrinę informaciją, remtasi ekonomiškai-statistine analize ir ekspertiniu vertinimu.

Esama miškų sektoriaus būklė

Miškininkystė. Miško plotas Lietuvoje didėja nuo XX amžiaus vidurio. Mažiausias miškininkumas – 19,7 proc. užfiksuotas 1948 metais, o didžiausias – 32,5 proc. – 2006 metais (Lietuvos miškų institutas, 2007)¹⁰. 2006 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 2014 tūkst. ha miškų (arba 32,5 proc. visos šalies teritorijos), kuriuose au-

⁹ „Valstybinių miškų kompleksinio ūkio plėtros iki 2010 m. strateginio plano projekto, numatančio priemones valstybinio miškų ūkio valdymo, organizavimo bei ekonominio reguliavimo sistemai tobulinti, parengimas“: mokslinio-taikomojo darbo ataskaita/ Vadovas prof. R. Deltuvus. LŽŪU. Akademija, 2006. 114 p.

¹⁰ Lietuvos miškų institutas, 2007. Tyrimo ataskaita „Nacionalinės miškų sektoriaus technologijų platformos miškų ūkio dalies galimybių studija ir vizija-strategija“. Darbo vadovas St. Mizaras, p. 125.

1 pav. Metinis Lietuvos medienos prieaugio sunaudojimo balansas (Lietuvos miškų sektoriaus technologijų platformos vizija ir strategija, 1997)

go 401,1 mln. m³ medienos (Valstybinė miškotvarkos tarnyba, 2007)¹¹. Metinis stiebų medienos (su žieve) prieaugis Lietuvoje siekia 13,1 mln. m³. Bendras vidutinis medienos prieaugis yra 8 m³/ha. Per pastaruosius penkerius metus Lietuvos miškingumas ir medienos prieaugis sparčiai didėja (2001 m. sausio 1 d. šalyje buvo 1928 tūkst. ha miškų, bendras stiebų medienos tūris su žieve – 371,7 mln. m³, metinis stiebų su žieve prieaugis – 11,7 mln. m³). Valstybinės reikšmės miškų miško žemė užima 1051,2 tūkst. ha. Privatūs miškai užima 717,2 tūkst. ha, miškai, skirti nuosavybės teisėms atkurti, – 352,5 tūkst. ha.

Labai svarbus Lietuvos miškų socialinis vaidmuo: apie 66,3 tūkst. ha miškų turi specifinę rekreacinę paskirtį, o ir kiti miškai naudojami įvairioms rekreacinėms reikmėms: miš-

ko gėrybėms rinkti, medžioklei, kaimo turizmui ir kt. Juose įrengiami įvairios paskirties takai ir miško poilsiavietės. Dar didesnė miškų gamtosauginė reikšmė: trečdalis miško žemių – 667,3 tūkst. ha yra saugomose teritorijose ir kitose ekologiškai vertingose teritorijose. Iš jų net 590,8 tūkst. ha yra taikomi įvairūs ūkinės veiklos ribojimai.

Lietuvoje per metus iškertama 7,6 mln. m³ stiebų medienos su žieve, o tai sudaro 58 proc. bendro metinio medienos prieaugio. Dalis šios medienos (apie 0,8–1 mln. m³) lieka kirtavietėse kaip kirtimo atliekos. III ir IV grupių miškuose prieaugio naudojimas sudaro 67 proc.¹² 2003 m. viešai paskelbti nacionalinės miškų inventorizacijos 1998–2002 m. re-

¹¹ Valstybinė miškotvarkos tarnyba, 2007. „Lietuvos miškų ūkio statistika 2006“ [interaktyvus, žiūrėta 2006-12-20] <http://www.lvmi.lt/vmt/leidiniai.php?form_currentid=200>

¹² Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos miškų įstatymo (Valstybės žinios. 1994, Nr. 96-1872; 2001, Nr. 35-1161) 14 straipsnio 5 dalimi ir siekdama užtikrinti racionalų medienos išteklių naudojimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra nustaciusi „kad turėtų būti iškertama ne daugiau kaip 85 procentai III–IV grupių miškų metinio medienos prieaugio“.

zultatai¹³ parodė, kad Lietuvos miškuose medienos vidutinis metinis prieaugis siekia 16,1 mln. ktm (iš to skaičiaus ūkiniuose III–IV grupių miškuose – 14,2 mln. m³). Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra nustačiusi¹⁴, kad, siekiant užtikrinti racionalų medienos išteklių naudojimą, gali būti kertama iki 85 proc. III–IV grupių miškų metinio medienos prieaugio, tai sudarytų – 12, 07 mln. m³. Įvertinus tai, kad Europos Bendrijoje pramonės ir energetikos reikmėms vidutiniškai yra sunaudojama 3/4 viso metinio medienos prieaugio, galima teigti, kad Lietuvoje yra reikšmingų rezervų padidinti vietinės medienos pasiūlą pramonės ir energetikos reikmėms (1 pav.).

Dar vienas realus rezervas – net 17 metų vis nebaigiama žemės ir miškų reforma, nešanti tiesioginius nuostolius savininkams ir valstybei. Rezervuotuose privatizuoti miškuose (dabar apie 300,000 ha, arba 15,6 proc. visų miškų plote) ūkinė veikla beveik nevykdoma, kasmet Lietuvos pramonei nepateikiama apie 1,5 mln. m³ galimos naudoti medienos.

Ekspertų vertinimu, miškų saugojimas nuo didesnio naudojimo „daugeliu atvejų nepadedą pasiekti darnios miško struktūros, tačiau veda tik prie miškų senėjimo“ (Deltuvas, 2005)¹⁵.

Patvirtinta metinė kirtimų apimtis visuose šalies miškuose iki 2008 m. yra 6,5 mln. m³ per metus. 2005 m. kirtimų apimtis buvo 6,2 mln. m³, iš jų valstybiniuose miškuose – 3,6 mln. m³. Pagal ekspertų paskelbtas ilgalaikes medienos išteklių naudojimo prognozes, bendra metinė

kirtimų apimtis galėtų pasiekti (Kuliešis, Petruskas, 2000; Deltuvas, 2005; Mizaras, 2007):

Iki 2010	7,1 mln. m ³
2011–2020	7,9 mln. m ³
2021–2030	8,9 mln. m ³ .

Lietuvos miškų ūkyje dominuoja valstybinė nuosavybė, tačiau ateityje privatūs miškų ūkiai turėtų patiekti ne mažiau kaip pusę visos Lietuvoje pagaminamos žaliavinės medienos. Vykstančios nuosavybės restitucijos poveikis yra įvairiapusis ir dar nėra iki galo įvertintas. Lietuvoje yra apie 220 tūkst. privačių miškų savininkų, kurių dauguma neturi ūkininkavimo patirties, o jų valdos yra labai mažos (vidurkis 4,5–5 ha).

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, miškininkystės sektoriuje 850 aktyvių įvairių nuosavybės formų įmonių sukuria daugiau kaip 220 mln. litų pridėtinės vertės, o jų pajamos siekia apie 500 mln. litų. Didelė dalis privačių savininkų neteikia informacijos apie vykdomą ūkinę veiklą, todėl oficialiai skelbiami duomenys apie miškininkystės ekonominę veiklą yra neišsamūs ir ne visi.

Medienos produktų pramonė. Didžiausias gamybos potencialas ir patirtis medienos produktų pramonėje dabar yra sukaupti gaminant baldus, pjautinę medieną, medienos plokštees ir kartoną. Ši gamyba nuolat buvo modernizuojama, o produkcija dar turi pakankamą ir nemažėjančią paklausą (žr. 1 lentelę). Spartūs yra ir pramoninės medinių surenkamųjų namų (statinių), klijuočių konstrukcijų, parketo ir kitos inžinerinės produkcijos gamybos plėtros tempai.

Sparčiai didėja baldų gamyba, jos produkcija sudaro didžiausią parduotos (40 proc.) ir eksportuotos (45 proc.) produkcijos dalį. Baldus ir jų dalis gamina per 800 įvairaus dydžio akcinių bendrovių ir personalinių įmonių. Didžiosios įmonės, kurių investicijų ir plėtros dėka buvo užtikrintas spartus gamybos ir ekspor-

¹³ Valstybinė miškotvarkos tarnyba, 2003 – „Lietuvos nacionalinė inventORIZACIJA 1998–2002 m. Atrankos schema, metodai, rezultatai“, p. 123.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 23 d. nutarimas Nr. 1321.

¹⁵ Ilgalaikių (iki 2030 m.) miško išteklių naudojimo prognozių patikslinimas / Vadovas prof. R. Deltuvas; LZŪU. Akademija, 2005. P. 22.

1 lentelė. Lietuvos medienos pramonės parduota produkcija 2000–2005 m. pagal ūkio šakas, mln.Lt

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Medienos pramonė	1045,4	1150,2	1323,3	1616,4	1836,9	2066,4
Popieriaus pramonė	247,7	291,4	296,2	317,6	320,3	352,7
Baldų pramonė	601,8	697,4	869,7	1068,6	1408,8	1579,6
Visa medienos produkcija	1894,9	2139,0	2489,2	3002,6	3566,0	3998,7
Dalis proc. visoje pramonėje	9,2	9,4	11,1	11,9	11,9	11,1
Eksportuota pagamintos produkcijos proc.	59,1	64,1	70,4	70,3	61,3	60,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2 lentelė. Lietuvos medienos pramonės sukurta pridėtinė vertė 2000–2004 m. pagal ūkio šakas, tūkst. Lt

	2000	2001	2002	2003	2004
Medienos ir medinių dirbinių gamyba	298,316	325,242	405,604	458,146	516,867
Baldų ir niekur nepriskirta gamyba	193,132	215,348	294,082	415,311	484,058
Plaušienos ir popieriaus gaminiai	69,228	90,478	72,739	78,370	80,279

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

to apimčių augimas (3 lentelė), daugiausia produkcijos parduoda mažmeninės prekybos tinklui IKEA. Mažesnės įmonės daugiausia dirba vietos rinkai. Didžiausia pastarojo meto sektoriaus investicija buvo į naujų medienos drožlių plokščių (450 tūkst.m³ / metus) fabriko Kazlų Rūdoje UAB „Girių bizonas“ statybą¹⁶, kuri suteikė didelį impulsą sparčiai baldų pramonės plėtrai. Teigiama tendencija, kad Lietuvos medienos pramonės sukuriami pridėtinė vertė akivaizdžiai didėja (2 lentelė).

Būdinga medienos, popieriaus ir jų dirbinių eksporto didėjimo tendencija (2 lentelė), bendrojo eksporto jo dalis 6–7 proc. (Snitka ir kt., 2007).

Pjautinės medienos gamyba, kur sunaudojama 75 proc. visos padarinės medienos, yra silpniausia medienos produktų gamybos pramonės grandis ir kartu didžiausias naujų in-

vesticijų, gamybos koncentravimo, techninės pažangos rezervas. Pažymėtina, kad pagrindinės pajamos iš miško gaunamos parduodant rąstus pjovimui. Todėl moki, turinti virtas konkurencines pozicijas rinkoje lėptjūvystės pramonė yra svarbi ir miškų ūkio plėtrai – tiek valstybinių miškų valdytojams, tiek besiformuojančiam privačių miško savininkų sluoksniui (Gaižutis 2000, 2005).

Medienos produktų pramonės pajėgumas ligi šiolei didėjo pirmiausia dėl anksčiau veikusių įmonių modernizavimo ir plėtimo. Užsienio investuotojų aktyvumas buvo palyginti didelis, tačiau pačios investicijos nepasižymėjo nei dydžiu, nei aktualumu, dažnai buvo atsitiktinės ir skirtos tik jau veikusioms ir palyginti mažoms įmonėms. Lietuvos medienos produktų pramonėje (išskyrus baldų sektorių) dar labai maža gamybos koncentracija, didelę dalį pjautinės medienos pagamina mažos individualios įmonės.

¹⁶ Bendra fabriko vertė – daugiau kaip 200 mln. litų, iš jų beveik 46 mln. litų skirti iš Europos regioninės plėtros fondo.

3 lentelė. Lietuvos eksporto apimtys ir visos gamybos eksporto dalis 2000–2005 m. pagal ūkio šakas, mln. Lt

Ūkio sektorius	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	eksporto apimtys	proc.	eksporto apimtys	proc.	eksporto apimtys	proc.	eksporto apimtys	proc.	eksporto apimtys	proc.	eksporto apimtys	proc.
Medienos ir medinių dirbinių gamyba	748,5	63,7	835,0	69,7	967,7	72,8	1362,6	71,2	1285,8	66,0	1477,8	65,4
Baldų ir niekur nepriskirta gamyba	331,0	59,3	307,6	66,1	176,5	78,4	281,0	78,6	371,9	58,5	243,3	56,6
Plaušienos ir popieriaus gaminiai	224,4	37,6	263,1	37,1	263,3	36,2	258,8	37,8	238,3	46,3	237,7	46,2

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Medienos energetika. Lietuvos energetikos sektoriuje dominuoja energijos gamyba, naudojant importuojamą kurą. Vidinių atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas yra svarbiausias būdas, kuriuo Lietuva gali siekti energetinės nepriklausomybės ir tvarios plėtros tikslų. Biokuro gamyba ir naudojimas yra perspektyviausia atsinaujinančios energetikos rūšis Lietuvoje ir ES šalyse.

Svarbiausia Lietuvos biomasės išteklių dalis yra kurui skirta mediena (ES šalyse medienai tenka 80–90 proc. visos energijos gamybai naudojamos biomasės, Lietuvoje – daugiau kaip 90 proc.). Šilumos gamyba iš medienos kuro 2005 m. sudarė 10,3 proc. Lietuvoje centralizuotai gaminamos ir tiekiamos šiluminės energijos (101,8 tūkst. t.n.e.) ir daugiau kaip 90 proc. kaimo teritorijose privačiai gaminamos šiluminės energijos. Lietuvoje 2005 m. iš medienos kuro pagaminta per 1 mln. MWh centralizuotai tiekiamos šiluminės energijos, sunaudojant kurui apie 1,5 mln. m³ medienos su žieve. 2006 m. pradžioje Lietuvoje buvo apie

200 biokuro kūrenamų katilinių, kurių bendra instaliuota galia viršijo 400 MW, o 2006 m. pabaigoje jau viršijo 450 MW.

Lietuvos miškų sektoriaus konkurenciniai pranašumai

Tikrasis konkurencingumas pasireiškia įmonių gebėjimu išlikti rinkoje be protekčių ir subsidijų¹⁷, nes protekčių ir subsidijų siekimo strategija skatina prarasti konkurencingumą (Porter, 1990). Įmonės, siekdamos išsilaikyti aštrios konkurencijos rinkoje, privalo ieškoti ir savo veikla įgyvendinti veiksmingas verslo idėjas (Kurtinaitienė, Gaižutis, 2007). Miškų ūkis ir medienos pramonė Lietuvoje nėra subsidijuojami, įstojus į Europos Sąjungą vyksta laisvas kapitalo ir darbo jėgos judėjimas, ūkio veiklai turi įtakos globalios ekonomikos veiksniai (Martikainen, 1996,). Tyrimo metu atlikus iš-

¹⁷ Porter M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. The Free Press.

samią sektoriaus analizę, išryškėjo šie konkurenciniai pranašumai:

- **Stabilus medienos pramonės darbas užtikrinamas apsirūpinant vietiniais žaliavinės medienos ištekliais.** Nepatirdama žaliavų trūkumo didžioji dalis pramonės pamažu persitvarkė ir tapo konkurencinga. Lietuvos miškų ūkyje dar yra nepanaudotų medienos rezervų – išskertama 58 proc. bendro metinio medienos priaugio, arba 7,6 mln. m³/metus (kasmet priauga 13,1 mln. m³/metus stiebų su žieve), o metinė visų rūšių apvaliosios medienos pasiūla Lietuvos ūkiui ir eksportui siekia apie 6,2–6,5 mln. m³/metus. Nepakankamai panaudojami medienos ištekliai sudaro prielaidas tolesnei pramonės plėtrai.
- **Medienos plokščių gamintojai pajėgūs stabiliai aprūpinti didėjančius nacionalinės baldų pramonės poreikius,** tai leidžia toliau didinti didelę pridėdamąją vertę kuriančios produkcijos apimtį ir sėkmingai su ja konkuruoti globaliose rinkose. Medienos plokščių gamyba ir baldų pramonė pastaruosiu metu sulaukė nemažų investicijų, yra visiškai modernizuotos. Lietuvos medienos plokščių ir baldų pramonės tolesnė plėtra pirmiausia bus pagrįsta vietiniais medienos ištekliais ir susijusi su naujų technologijų ir produktų diegimu.
- **Lietuvoje sėkmingai įgyvendintas vertikalios integracijos modelis medienos plokščių gamintojus sujungus su baldų komponentų gamintojais.** Toks modelis iš esmės leido padidinti baldų konkurencingumą, nes vertikalčiai integruvus medienos plokščių gamybą ir investavus į našiausias šiuolaikinius baldų gamybos būdus, buvo labai sumažinti lo-

gistikos, pardavimų ir valdymo kaštai, užtikrintas didžiausias veiklos efektyvumas.

- **Lietuvos baldų pramonė tapo konkurencinga globalios baldų pridėtinės vertės grandinės kūrimo dalimi.** Lietuvos medienos plokščių ir baldų pramonės tvirti bendradarbiavimo ryšiai svarbiausioje mažmeninės prekybos grandinėje (Lietuva jau įsitvirtino kaip regioninė medienos drožlių plokščių ir korpusinių baldų gamybos lyderė.) sudaro palankias sąlygas tolesnei sektoriaus plėtrai artimiausius 10–15 metų. Laisvas prekių judėjimas lemia tai, kad stambūs mažmeninės prekybos tinklai turi dominuojančią poziciją miškų sektoriaus vertės kūrimo grandinėje. Europos Bendrijos senbuvėms nepalanki mažmeninės prekybos tinklų dominavimo tendencija sudarė palankias sąlygas Lietuvos baldų pramonės plėtrai – aktyvus bendradarbiavimas su IKEA ne tik skatina tolesnę sparčią baldų pramonės plėtrą, bet ir užtikrina naujas investicijas į moderniausias technologijas, skatina aukštą gamybos kultūrą.
- **Kvalifikuoti žmogiškieji ištekliai, įgyta patirtis ir žinios dirbant su pasaulinio lygio kompanijomis, svarbus finansinis pajėgumas ir gebėjimas pritraukti nemažas finansines lėšas plėtrai** suteiks šiai pramonei dar didesnę tarptautinį konkurencingumą.

Lietuvos miškų sektoriaus prioritutinės verslo plėtros kryptys ir galimybės

Lietuvos ūkio sektorių ekonominės veiklos analizė (Socialinės ir ekonominės plėtros cen-

tras, 2007) parodė¹⁸, kad medienos ir medinių dirbinių gamyba bei baldų gamyba yra priskiriama prie svarbiausių Lietuvos ekonomikai ūkio sektorių, sukuriančių didžiausią pridėtinę vertę ir rodančių akivaizdžias konkurencinio pranašumo didėjimo tendencijas. Vienas iš esminių miškų sektoriaus iššūkių yra toliau didinti visų sektoriaus ūkio šakų konkurencingumą.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad dėmesys miškininkystei ir visam miškų sektoriui tik didės. 2006-aisiais Briuselyje buvo priimta daug ypač svarbių strateginių dokumentų, kurių įgyvendinimas turės įtakos ir Lietuvos miškų sektoriaus dalyvių veiklai. Pirmiausiai tai ES miškų strategija ir ES miškų strategijos įgyvendinimo priemonių planas 2007–2011 metams. Praėjusiais metais bendros europinės Miškų sektoriaus technologijų platformos¹⁹ pastangomis parengta ir patvirtinta ES miškų sektoriaus plėtros vizija iki 2030 m., parengta Strateginių tyrimų darbotvarkė. Svarbus vaidmuo šiame procese tenka Lietuvoje veikiančiai nacionalinei miškų sektoriaus technologijų platformai,

bendrai su Ūkio ministerija, verslo ir mokslo atstovais rengiančiai Lietuvos miškų sektoriaus plėtros iki 2030 m. viziją, siekiant numatyti būdus stiprinti miškų sektoriaus ekonominį gyvybingumą²⁰.

Minimuose dokumentuose daug dėmesio skiriama privačiam miškų sektoriui, o tai visiškai suprantama dėl didelės jo reikšmės. Europos Sąjungoje yra apie 16 mln. smulkių privačių miško savininkų. Privatūs miškai ES užima 60 proc. teritorijos, o medienos pramonė beveik išimtinai privati. Miškų ūkyje ir medienos pramonėje dirba apie 3,4 milijono žmonių, o kasmet šiame sektoriuje sukuriamos produkcijos vertė – 356 milijardai eurų. ES žemės ūkio politika taip pat keičiasi ir (2005 m. patvirtinus naująjį EK reglamentą dėl kaimo plėtros Nr. 1698/2005) nuo šiol yra vadinama ES bendraja kaimo plėtros politika, o miškininkystei joje skiriamas lygiavertis dėmesys kaip ir žemės ūkiui. Šie pokyčiai neišvengiamai bus matyti Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje, 10 proc. visos kaimo plėtrai ES skiriamos paramos bus naudojama miškininkystės priemonėms įgyvendinti.

¹⁸ Socialinės ir ekonominės plėtros centras, Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos žvalga pagal regionines ir pasaulio tendencijas, 2007 prieiga per internetą: <http://www.izvalga.lt/> <žiūrėta 2007-04-29>

¹⁹ 2004 metų pabaigoje didžiausios Europos medienos pramonei ir privačių miškų savininkams atstovaujančios organizacijos (CEI-Bois, CEPF, CEPI) įkūrė ES miškų sektoriaus technologinę platformą (*Forest-based Technology Platform*). ES miškų sektoriaus technologijų platforma – miškų sektorių konsoliduojantis procesas, kurio metu sukurta ir patvirtinta Europos miškų sektoriaus plėtros vizija iki 2030 m. ir ES miškų sektoriaus strateginė mokslinių tyrimų darbotvarkė, kurios tikslas – sukurti Europos miškų sektoriaus viziją ir strategiją, kuri sukeltų mokslinių tyrimų ir inovacijų plėtrą, atsivėlygintų į užsibrėžtus tikslus, bei skatintų investicijas į naujų technologijų diegimą, kartu sudaryti prielaidas tinkamai panaudoti moksliniams tyrimams ir inovacijoms skirtas 2007–2013 m. lėšas iš ES 7-os bendrosios struktūrinės mokslinių tyrimų programos.

²⁰ Nacionalinė miškų sektoriaus technologijų platforma – tai nuolatinė svarbiausių šiam sektoriui atstovaujančių organizacijų (verslo, mokslo ir asocijuotų struktūrų) interesus derinantis organas, veikiantis pagal jungtinės veiklos sutartį. Tai koordinuojantis forumas svarbiausiems sektoriaus plėtros kryptių ir perspektyvų klausimams aptarti ir atskirų interesų grupių iniciatyvoms (inovacijų ir technologinių naujovių diegimo) suderinti. Tai įgyvendinama bendru visu dalyvaujančių NTP organizacijų narių sutarimu viešai apsvačius ir patvirtintus NTP parengtus dokumentus: Miškų sektoriaus plėtros viziją, Strateginį tyrimų planą, kuriais remiantis toliau vykdomas atskirų interesų grupių rengiamų projektų, klasterių formavimo ir kt. iniciatyvų vertinimas ir rekomendacijos Ūkio ministerijai dėl paramos tokiems projektams tikslingumo (t. y. kaip atskirų ūkio subjektų pateikiamos paraiškos dera su NTP suderintomis sektoriaus raidos gairėmis (Vizija, Strateginiais tikslais, sektoriuje disponuojamais ribotais ištekliais ir įvertintomis galimybėmis jų kuo racialesniai panaudojimui).

Išvados

Apibendrinant straipsnyje analizuotą medžiagą, aptartų tyrimų²¹ rezultatus ir numatant artimiausiam dešimtmečiui prioritetines verslo plėtros kryptis ir galimybes daromos šios išvados:

1. Stiprėjant importo spaudimui iš pigių kaštų šalių, iš esmės keičiasi verslo modeliai – siekdami konkurencingumo, **gamintojai integruojasi nuo žaliavos išgavimo iki galutinio produkto pateikimo** (baldų ir medinių namų pateikimas). Lietuvos miškų sektoriaus konkurencines pozicijas turėtų sustiprinti toliau vykstanti medienos medžiagų ir galutinės produkcijos, t. y. pjautinės medienos ir surenkamų medinių namų ir jų komponentų gamybos integracija bei medienos plokščių ir baldų gamybos integracija. Nuodugniau pertvarkyti reikėtų pjautinės medienos gamybos pramonę – senos nenašios lentpjūvės užleis vietą naujoms modernioms lentpjūvėms, kurios integruosis į sparčiai besiplečiančią pridėtinės vertės produktų iš medienos (iš medinių namų) gamybą.

2. **Pažangių miškininkystės formų diegimas didinant žaliavinės medienos pasiūlą: trumpos apyvartos ir plantacinių miškų įveisimas naudojant selekcinę medžiagą** (pavyzdžiui, greitai augančių hibridinių drebulių, energetinių gluosnių, baltalksnių plantacijos). Didinti žaliavinės medienos pasiūlą didėjantiems pramonės ir energijos gamybos poreikiams tenkinti: siekti, kad 2005 m. buvusi 6,4 mln. m³ medienos pasiūla 2010 m. padidėtų ne mažiau kaip iki 7,5 mln. m³, o bendroji miško žaliavų pasiūla pramonei ir energetikai 2030 m. pasiektų ne mažiau kaip 9,5 mln. m³. Norint papildomai gauti medienos kuro, visu

pirma reikės geriau organizuoti kirtimų atliekų surinkimą ir šalia tradicinės miškininkystės diegti ir naują, dar nepraktikuojamą – medienos auginimo sistemą trumpos apyvartos ir plantaciniuose miškuose.

3. **Vidutinio tankio medienos plaušo plokščių gamybos įdiegimas.** Sėkmingas bendradarbiavimas su dideliais mažmeninės prekybos tinklais, kurių įtaka rinkoje sparčiai didėja, sudaro palankias prielaidas efektyviai veikiančios Lietuvos medienos produktų pramonės plėtrai. Lietuva jau įsitvirtino kaip medienos drožlių plokščių ir korpusinių baldų gamybos lyderė. Tolesnė baldų pramonės plėtra taip pat turėtų būti siejama su naujų rūšių medienos plokščių (pirmiausia vidutinio tankio medienos plaušo plokščių) gamybos įdiegimu Lietuvoje. Lietuvos medienos plokščių ir baldų pramonės tolesnė plėtra visų pirma bus pagrįsta vietiniais medienos išteklių ir susijusi su naujų technologijų ir produktų diegimu.

4. Vietiniais išteklių pagrįstas **fabrikinės gamybos surenkamųjų medinių statinių gamybos ir eksporto plėtra**, kurią turi paskatinti esminis **pjautinės medienos sektoriaus (lentpjūvystės) modernizavimas**. Miškų sektorius turi užtikrinti besikeičiančius rinkos poreikius atitinkančių produktų tiekimą. Lietuvai svarbūs konkurencingumo veiksniai galėtų būti visiškai ekologiškų ir mažiau medienos naudojančių kompozitinių medžiagų baldų ir medinių namų pramonei gamybos technologijų kūrimas ir diegimas.

5. **Energijos gamybos iš biomasės plėtra.** Medienos energetika jau tampa svarbi miškininkystės skatinamoji jėga, o jos poveikis, sparčiai didėjant energijos paklausai, dar stiprės. Spartus energijos kainų didėjimas yra šio poveikio tiek priežastis, tiek padarinys. Energija iš biomasės yra perspektyviausia atsinaujinančios energetikos rūšis. Lietuvos nacionalinėje energetikos strategijoje įtvirtinta siekiamybė,

²¹ Įvertinus ir apibendrinus dalyvaujant ir vienam šio straipsnio autorių 2006–2007 m. rengtų studijų „Lietuvos miškų sektoriaus technologijų platformos galimybių studija“ ir „Lietuvos miškų sektoriaus technologijų platformos vizija ir strategija“ medžiagą.

kad pirminio 2025 m. energijos balanso vietos energijos išteklių dalis sudarytų 20 proc. (2005 metais ši dalis buvo 10,8 proc.). Lietuvos įsipareigojimų vykdymas turės ypač didelį poveikį visam miškų sektoriui, nes dabartinės alternatyvios energijos struktūros daugiau kaip 90 proc. sudaro iš medienos gaunama energija. Atsivėlgiant į didėjančią alternatyvios energetikos svarbą, būtina surasti protingą sparciai

didėjančios medienos paklausos energijai gaminti ir didėjančios medienos produktų pramonei paklausos. Ši pusiausvyra pirmiausia turi būti pagrįsta didžiausios pridėtinės verties kūrimo miškų sektoriuje siekais, t. y. turi būti laikomasi principo, kad energetikos poreikiams prioritetiškai skiriama pramonei netinkama medienos biomasė ir antriniam perdirbimui netinkami medienos produktai.

LITERATŪRA

1. Gaizutis A. *Gaining a Position for Small-scale Private Forestry through creation of marketing system for wood trade: case of Lithuania*, paper presented at International IUFRO Symposium "Small-scale Forestry in a Changing Environment", May 30-June 4, 2005. Vilnius, Lithuania: – Kaunas: Lithuanian Forest Research Institute / Proceedings of the International Symposium IUFRO. Research group 3.08.00 Small-scale Forestry., 2005. p.130–137. ISBN 9986-605-10-5.
2. Gaizutis A. Lietuvos miškų sektorius pasitinkant 21-ąjį tūkstantmetį: strateginės pereinamojo laikotarpio problemos. *Ekonomika*, 1996, Nr. 41, p. 68–92.
3. Gaizutis A. *The role of forestry in the economy of Lithuania*. Helsinki: Finnish Forest Research Institute, 1998, Research Papers 704. p. 111–122. ISBN 951-40-1646-7, ISSN 0358-4283.
4. *Ilgalaikių (iki 2030 m.) miško išteklių naudojimo prognozių patikslinimas*. [Rankraštis]: mokslinio-taikomojo darbo ataskaita / Vadovas prof. R. Deltuvas. LŽŪU. Akademijs, 2005. 22 p.
5. Jaakko Poyry Consulting Oy. *Forest Sector Development Programme. Lithuanian Republic (Main Report- Forest Sector Master Plan)*. Unpublished. / Liljeb-lad, H. 1993. 144 p. (In English).
6. Kuliešis A., Petrauskas E., (2000). *Lietuvos miškų naudojimo XXI amžiuje prognozė* – Kaunas, Naujasis lankas, p. 146.
7. Kurtinaitienė J., Gaizutis A., (2007). *Rinkos orientacijos raiška virtualiųjų mobiliojo ryšio operatorių veikloje* – Kaunas: Tarptautinė mokslinė konferencija ekonomika ir vadyba, 2007 balandžio 19–20 d.
8. *Lietuvos lėptjų vystės įmonių marketingo strategijų tyrimas* [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S) / Algis Gaizutis. Vilnius, 2000. 159 p.
9. Lietuvos Respublikos finansų ministerija, *Ekonominiai rodikliai ir prognozės: Lietuvos ekonominių ro-*

diklių projekcijos, [interaktyvus, žiūrėta 2007-04-30] <http://www.finmin.lt/finmin/selectpage.do?doclocator=proc.2Fwebproc.2Fstotis_inf.nsfproc.2F0proc.2F3817CD0F730427E4C2256FEA002AABE1proc.3F0penDocument>

10. *Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės plėtojimo programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 1 d. nutarimu Nr. 791 „Dėl Lietuvos miškų ūkio ir medienos pramonės plėtojimo programos“.

11. Martikainen P., Bumane A., Bumanis K., Gaizutis A. Competitive strategies of the Baltic sawmill industry. *Baltic Forestry*, 1996, No 2, p. 16–22.

12. Morkevičius A. Apie medienos ūkio būklę. *Medienos ūkis*: Lietuvos medienos pramonės įmonių asociacijos „Lietuvos mediena“ informacinis biuletėnis. 1999, Nr. 9 (98), p. 2.

13. *Medienos pramonės įmonių konkurencingumo didinimo, plėtojant klasterizaciją, studija*. [Rankraštis]: mokslinio darbo ataskaita/ atliko asociacija „Lietuvos mediena“. Vilnius, 2004. 43 p. [interaktyvus, žiūrėta 2007-04-11] <http://www.ukmin.lt/lt/pramone_ir_verslas/pramone/doc/ataskaita1.pdf>

14. *Nacionalinės miškų sektoriaus technologijų platformos miškų ūkio dalies galimybių studija ir vizija-strategija*. [Rankraštis]: mokslinio-taikomojo darbo ataskaita / Vadovas dr. St. Mizaras; Lietuvos miškų institutas. Kauno r. Girionys, 2007, p. 125

15. *Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos*. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270. *Valsybės žinios*. 2005, Nr. 139-5019.

16. Porter M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. The Free Press.

17. *Valsybinių miškų kompleksinio ūkio plėtros iki 2010 m. strateginio plano projekto, numatančio priemonės valstybinio miškų ūkio valdymo, organizavimo bei*

ekonominio reguliavimo sistemos tobulinti parengimas. [Rankraštis]: mokslinio-taikomojo darbo ataskaita / Vydovas prof. R. Deltuvus. LŽŪU. Akademija, 2006. 114 p.

18. Valstybinė miškotvarkos tarnyba, 2007 – *Lietuvos miškų ūkio statistika 2006* [interaktyvus, žiūrėta 2007-02-20] <http://www.lvmt.lt/vmt/leidiniai.php?form_currentid=200>

LITHUANIAN FORESTRY SECTOR DEVELOPMENT OPPORTUNITIES: CURRENT COMPETITIVE ADVANTAGES AND POSSIBLE GROWTH TRENDS

Algis Gaizutis, Jolita Kurtinaitienė

Summary

The purpose of the paper is to present a short summary of the current situation in the Lithuanian forestry sector, to identify the importance of the sector to the economy of the country, evaluate the main competitive advantages and to discuss the possible expansion trends for the nearest decade. The practical relevance of the research is related to the problem of Lithuanian timber and furniture industry development. The forestry sector occupies a significant part in the economy, therefore its role is very important to Lithuania. Timber industry and forestry are recognized by the Lithuanian government to be the priority sectors of the economy, therefore it is important to analyse the further development perspectives and the possible enhancement of their competitiveness. The Lithuanian forestry sector supplies important products and services to society and contributes towards the overall welfare and development. Forests comprise 7.5% of Lithuanian national property and occupy 1/3 of the territory; they supply the renewing and growing timber resources.

The study was conducted using the following methods: systemic analysis and synthesis of scientific literature and statistical data sources and comparative analysis of forestry enterprises' activity. In order to identify the main problems and perspectives of the sector, an interpretation of the secondary data sources was carried out using the economic statistical analysis and expert evaluation methods.

The paper starts with describing the relevance of the topic, identifying the role of the forestry sector in the economy of Lithuania, and presenting the methods applied in the research. The current state of the forestry, timber and furniture industry as well as wood energy is presented.

The forest area in Lithuania is growing from the middle of the 20th century. On 1 January 2006, Lithuania possessed 2014 thousand ha of forests (32.5% of the territory of the country) with 401.1 million m³ of wood. 7.6 million m³ of timber with bark is harvested in

Lithuania every year; it comprises 58% of the total wood increment. Part of timber (about 0.8–1 million m³) is left as a post-harvesting waist on site. In the 3rd and 4th forest groups, utilisation of wood increment comprises 67%. Analysis of governmental forest inspection data suggests that Lithuania does not exploit significant reserves (about 2–2.5 million m³ of timber per year) to increase the supply of local timber for the industry and energy sectors. About 1.5 million m³ of timber per year is not delivered only from the forest reserved for the restoration of the ownership rights (which comprises 300,000 ha or 15.6% of forest area). Lithuanian industry suffers a loss of potential timber because no activity is performed in the areas until property is returned to the owners.

The forestry sector produces 4% of the Lithuanian GDP. Timber industry contributes 10% to industrial value added in Lithuania. The sector involves 220 thousand private forest owners and 52 thousand workers of forestry and timber industry. This industry is among the fastest growing areas of the Lithuanian economy with a positive export–import balance (more than 60% of products are exported). The further development of the timber industry is also related to the growth of export.

The second part of the paper describes the competitive advantages identified in the course of the analysis. The main competitive advantage of the timber and furniture industry is local raw materials. The producers of timber slabs are able to satisfy the growing demand of the national furniture industry. The project of vertical integration uniting producers of timber slabs and furniture components was executed successfully. Qualified human resources, experience in the field, knowledge obtained from cooperation with world-class enterprises, as well as a strong financial capability and funding sources are promising for the growth of international competitiveness.

The paper is finalised by presenting conclusions about priority business development areas and op-

portunities for the Lithuanian forestry sector in the next decade. It is indicated that import pressure from lower cost countries forces to review the business models: in order to increase competitiveness, producers are involved into the vertical integration from raw material supply to the end-user product (e.g., furniture supplied with wooden houses). It is forecasted that the competitive position of Lithuanian forestry sector will be enhanced by the further integration between timber raw materials and end-user products, i.e. between producers of soiled timber, wooden houses and components as well as between producers of timber slabs and furniture. A significant reorganisation is pending in the sawmill industry: old inefficient sawmills are expected to be replaced by modern sawmills that will be integrated into the production chain of value

added wooden products. Advanced forestry forms are expected to be adopted in the supply of raw materials. The supply of timber raw materials will be enhanced in order to meet the increasing demands of the industry and energy sectors. The goal is to increase the supply of timber from 6.4 mill. m³ in 2005 to the level of 7.5 mill. m³ by 2010 and no less than 9.5 mill. m³ by the year 2030. In order to produce additional wood fuel, a more efficient collection of harvesting waist on site will need to be organised. In addition to the traditional forestry methods, it is suggested to apply a new, non-traditional growth system in the short turnover and plantation forests. It is concluded that the importance of the forestry sector will grow, and this is documented in a number of strategic documents adopted by the EU.

LIETUVOS MIŠKŲ SEKTORIAUS RAIDOS GALIMYBĖS: ESAMI KONKURENCINIAI PRANAŠUMAI IR PRIORITETINĖS PLĖTROS KRYPTYS

Algis Gaizutis, Jolita Kurtinaitienė

Santrauka

Straipsnio tikslas – glaustai įvertinti dabartinę Lietuvos miškų sektoriaus būklę, jo reikšmę šalies ekonomikai, aptarti pagrindinius turimus konkurencinius pranašumus ir tuo remiantis – nustatyti galimas prioritетines plėtros kryptis artimiausiu dešimtmėčiu. Praktinis pasirinktos temos aktualumas susijęs su Lietuvos medienos ir baldų pramonės tolesnės raidos problema. Ženklią ūkio ekonomikos dalį turinčio miškų sektoriaus vaidmuo yra svarbus Lietuvai, medienos pramonė ir miškų ūkis Lietuvos Respublikos Vyriausybės pripažinti prioritетinėmis ūkio šakomis, todėl analizuojama šio sektoriaus tolesnės plėtros ir konkurencingumo didinimo galimybės.

Lietuvos miškų sektorius visuomenei tiekia svarbius produktus ir teikia paslaugas, tuo prisideda prie visuotinės gerovės kūrimo ir tvarios plėtros. Miškai sudaro 7,5 proc. Lietuvos nacionalinio turto vertės, užima trečdali visos šalies teritorijos, teikia datsinaujinančius ir nuolat didėjančius medienos išteklius.

Tyrimas atliktas naudojant šiuos metodus: sisteminę mokslinės literatūros ir statistinių informacijos šaltinių analizę ir sintezę, miškų sektoriuje veikiančių įmonių veiklos lyginamąją analizę. Apibūdinant pagrindines sektoriaus plėtros problemas ir perspektyvas, interpretuojant surinktą antrinę informaciją, remiamas ekonomine-statistine analize ir ekspertiniu vertinimu.

Straipsnio pradžioje apibūdinamas temos aktualumas, miškų sektoriaus vaidmuo Lietuvos ekonomikai, tyrimo metodai, atskirai apžvelgiama miškininkystės, medienos ir baldų pramonės, medienos energetikos ūkė.

Miško plotas Lietuvoje didėja nuo XX amžiaus vidurio. 2006 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo 2014 tūkst. ha miškų (arba 32,5 proc. visos šalies teritorijos), kuriuose augo 401,1 mln. m³ medienos. Lietuvoje per metus iškertama 7,6 mln. m³ stiebotų medienos su žieve, tai sudaro 58 proc. bendro metinio medienos prieaugio. Dalis šios medienos (apie 0,8–1 mln. m³) lieka kirtavietėse kaip kirtimo atliekos. III ir IV grupės miškuose prieaugio naudojimas sudaro 67 proc. Analizuodami valstybinės miškų inventorizacijos duomenis, autoriai tvirtina, kad Lietuvoje yra reikšmingų rezervų padidinti vietinės medienos pasiūlą pramonės ir energetikos reikmėms (apie 2–2,5 mln. m³ medienos kasmet). Vien iš rezervuotų nuosavybės teisėmis atkurti miškų (beveik apie 300,000 ha arba 15,6 proc. visų miškų plote), kuriuose ūkinė veikla beveik nevykdoma iki bus grąžinta savininkams, kasmet Lietuvos pramonei nepateikiama apie 1,5 mln. m³ galimos naudoti medienos.

Visas miškų sektorius sukuria 4 proc. Lietuvos bendrojo vidaus produkto (BVP). Medienos produktų pramonė sukuria 10 proc. Lietuvos pramonės pridė-

tinės vertės. Sektorius apima 220 tūkst. privačių miškų savininkų ir 52 tūkst. medienos produktų pramonėje ir miškininkystėje dirbančių darbuotojų. Tai viena iš sparčiausiai besiplėtojančių ir ženklų teigiamą eksporto-importo balansą turinčių Lietuvos ūkio sričių (eksportuojama daugiau nei 60 proc. pagamintos produkcijos). Tolesnė medienos pramonės raida taip pat siejama daugiausia su eksporto plėtra.

Kitoje straipsnio dalyje aptariami remiantis tyrimo metu atlikta sektoriaus analize išryškėję konkurenciniai pranašumai. Prie medienos ir baldų pramonės konkurencinių pranašumų būtų galima priskirti galimybę apsirūpinti vietiniais žaliavinės medienos išteklių; medienos plokščių gamintojai pajėgūs stabiliai aprūpinti didėjančius nacionalinės baldų pramonės poreikius; sėkmingai įgyvendintas vertikalios integracijos modelis medienos plokščių gamintojus sujungus su baldų komponentų gamintojais. Pažymima, kad kvalifikuoti žmogiškieji išteklių, įgyta patirtis ir žinios dirbant su pasaulinio lygio kompanijomis, svarus finansinis pajėgumas ir gebėjimas pritraukti nemažas finansines lėšas plėtrai skatins dar didesnę tarptautinę šios pramonės konkurencingumą.

Straipsnis baigiamas išvadomis apie ateinančiu dešimtmečiu prioritetines Lietuvos miškų sektoriui verslo plėtros kryptis ir galimybes. Nustatyta, kad, stip-

rėjant importo spaudimui iš pigių kaštų šalių, esmingai keičiasi verslo modeliai – siekiami konkurencingumo, gamintojai integruojasi nuo žaliavos išgavimo iki galutinio produkto pateikimo (baldų ir medinių namų pateikimas). Prognozuojama, kad Lietuvos miškų sektoriaus konkurentines pozicijas turėtų sustiprinti toliau vykstanti medienos medžiagų ir galutinės produkcijos, t. y. pjautinės medienos ir surenkamų medinių namų bei jų komponentų, gamybos integracija bei medienos plokščių ir baldų gamybos integracija. Pertvarkyti reiktų ir pjautinės medienos gamybos pramonę – senas nenašias lentpjūves pakeisti naujomis moderniomis lentpjūvėmis, kurios integruosis į sparčiai didėjančią pridėtinės vertės produktų iš medienos (ir medinių namų) gamybą. Numatomas diegti pažangias miškininkystės formas siekiant didinti žaliavinės medienos pasiūlą didėjantiems pramonės ir energijos gamybos poreikiams tenkinti: siekti, kad 2005 m. buvusi 6,4 mln. m³ medienos pasiūla 2010 m. padidėtų ne mažiau kaip iki 7,5 mln. m³, o bendroji miško žaliavų pasiūla pramonei ir energetikai 2030 m. pasiektų ne mažiau kaip 9,5 mln. m³. Norint papildomai gauti medienos kuro, visu pirma reikės geriau organizuoti kirtimų atliekų surinkimą ir šalia tradicinės miškininkystės diegti ir naują, dar nepraktikuojamą – medienos auginimo sistemą trumpos apyvartos ir plantaciniuose miškuose.

Įteikta 2007 m. gegužės mėn.

Priimta spaudai 2007 m. liepos mėn.